

Kijk! Groep 1-2

Analyse doelen Jonge kind

slo

November 2013

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2013 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

SLO

Afdeling: Primair Onderwijs & Kenniscentrum Leermiddelen

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 664

Internet: www.slo.nl & www.wikiwijsleermiddelenplein.nl

E-mail: so-po@slo.nl & leermiddelenplein@slo.nl

Kijk! Groep 1-2

DEEL 1: ACHTERGRONDGEGEVENS

Titel	Kijk! Groep 1-2 <i>Praktisch hulpmiddel voor het observeren en registeren van de ontwikkeling bij vier- tot zevenjarigen</i>
Auteurs	Ab van den Bosch; Liesbeth van Waas; Maartje Weterings; Anneke Duvekot-Bimmel
Uitgever	Bazalt
Jaar van uitgave	2005-2012 (7 ^e druk)
Doelgroep	Kinderen in de leeftijd van drieënhalf jaar tot zeven jaar (groep 1 en 2 van de basisschool). Deze leeftijdsfase is onderverdeeld in zeven perioden van een half jaar.
Samenstelling van het instrument	Het pakket <i>Kijk! Groep 1-2</i> bestaat uit: een cassette met een handleiding, een Volgboekje en de uitgave <i>Kijk! Ouders</i> . Naast de papieren versie is ook een webbased versie beschikbaar. Afzonderlijk leverbaar is het <i>Kijk! Dagboek</i> .
Doorgaande lijn	<i>Kijk! Groep 1-2</i> is onderdeel van een doorgaande lijn van observatie-instrumenten, die loopt van 0 tot 13 jaar. <i>Kijk! 1-2</i> sluit direct aan bij <i>Kijk! 0-4 jaar</i> .
Geanalyseerde onderdelen	Volgboekje; handleiding voor leerkrachten.
Uitgangspunten en doelstellingen van het instrument	"Essentieel voor KIJK! Is het observeren van kinderen tijdens zelf gekozen activiteiten waarbij ze actief en betekenisvol bezig zijn. Deze observatiegegevens vormen de basis voor uitspraken over het verloop van de ontwikkeling en de keuze voor een beredeneerd activiteiten aanbod. Goed kijken naar kinderen, gericht observeren, weten hoe kinderen zich ontwikkelen én het bewust handelen op basis van uw observaties staan daarbij centraal." "Wat is Kijk! 1-2?" <ul style="list-style-type: none">• Bij de observatie staan welbevinden en betrokkenheid van kinderen centraal.• Kijken naar kinderen is het vertrekpunt voor alle verdere activiteiten in de groep; het biedt houvast om de ontwikkeling van kinderen gericht te stimuleren.• U kijkt naar wat kinderen bezighoudt, bij voorkeur tijdens zelfgekozen activiteiten.• De ontwikkelingslijnen geven structuur aan het kijken naar kinderen.• Kijk! geeft een beeld van de totale ontwikkeling van kinderen.• Kijk! is gebaseerd op belangrijke principes van de werking van het brein."
Korte beschrijving van visie op <u>het jonge kind</u> zoals aangegeven in het instrument/ de methode	" <i>In a stone I saw an angel And I caved to set him free</i> " "Deze uitspraak deed Michelangelo (Michelangelo Buonarroti, 1475-1564) een aantal eeuwen geleden. Het een prachtige beschrijving van hoe u uw rol als begeleider van jonge kinderen opvat. Het gaat erom dat u op zoek gaat naar de talenten van kinderen. Niet alleen door het aanbieden van kant-en-klare programma's, maar vooral door situaties te creëren die het kind uitdagen tot allerlei vormen van spel. Spelen is voor jonge kinderen

	immers een vorm van bezig zijn die van nature bij hen past. Op die manier biedt u kinderen de mogelijkheid om hun talenten te laten zien en verder te ontwikkelen. Door goed te observeren en kinderen de juiste ondersteuning te bieden maakt u, net als de beeldhouwer Michelangelo, zichtbaar wat eerst nog verborgen was. "
Inhoud	<p>Observatie- en registratie-instrument gericht op het volgen van de ontwikkeling van kinderen in groep 1 en 2 van de basisschool. Het instrument kan volgens de auteurs voor verschillende doeleinden gebruikt worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingsvolgsysteem gedurende de periode van 3,5 tot 7jaar; • signaleren van ontwikkelingsachterstand of –voorsprong; • hulpmiddel bij het voeren van gesprekken met o.a. ouders en collega's; • handelingsgericht werken (kiezen van geschikte activiteiten voor een kind of groep). <p>Het observatie-instrument richt zich op meerdere ontwikkelingslijnen: zelfbeeld; relatie met volwassenen; relatie met kinderen; spelontwikkeling; taakgerichtheid en zelfstandigheid; grote motoriek; kleine motoriek; tekenontwikkeling; visuele; auditieve waarneming; mondelinge taalontwikkeling; beginnende geletterdheid; lichaamsoriëntatie; ruimtelijke oriëntatie; tijdsoriëntatie; beginnende gecijferdheid; logisch denken.</p> <p>De observatie van basissenmerken, betrokkenheid en risicofactoren staat centraal. Door ook te kijken naar deze basissenmerken (vrij zijn van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig en ondernemend zijn, zelfvertrouwen hebben), de betrokkenheid en de risicofactoren (impulsiviteit, passiviteit, slechte selectieve aandacht, gebrekkige analyse en structurering, geringe wendbaarheid, grote vermoeidheid) ontstaat een compleet beeld van de ontwikkeling.</p> <p>Elke lijn is opgedeeld in zeven fasen, gekoppeld aan de verschillende leeftijden (telkens een half jaar). De leerkracht geeft op basis van observatie aan in welke ontwikkelingsfase een kind zich bevindt.</p> <p>In de handleiding boek wordt verder in afzonderlijke hoofdstukken ingegaan op het werken met het <i>Kijk! Dagboek</i>, het analyseren van de <i>Kijk!</i>-rapporten, het plannen van een beredeneerd onderwijsaanbod (aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak), het handelingsgericht werken met <i>Kijk!</i>), het dieper kijken naar kinderen met risico op dyslexie en kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Het laatste hoofdstuk gaat in op statistische gegevens omtrent validiteit en normering.</p>
Aspecten taalontwikkeling	Bij de mondelinge taalontwikkeling wordt ingegaan op woord- en zinsbouw, articulatie, woordenschat en het vertellen van een verhaal. Bij beginnende geletterdheid wordt bij de ontwikkelingsfasen onder meer aandacht besteed aan: belangstelling voor boeken, relatie tussen gesproken en geschreven taal, letters en klank-tekenkoppeling, lezen en schrijven. Ook bij de auditieve waarneming komen taalaspecten aan de orde.
Aspecten rekenontwikkeling	In een aantal ontwikkelingslijnen is aandacht voor de rekenontwikkeling. Bij de ontwikkelingslijn beginnende gecijferdheid komen aspecten van omgaan van de telrij en omgaan met hoeveelheden aan de orde. Daarnaast komen ook bij de ontwikkeling van het logisch denken rekenaspecten aan bod (ordenen, meten, begrippen als meer/minder, tegenstellingen). Bij lichaamsoriëntatie is aandacht voor meetkundige aspecten. Bij ruimtelijke

	oriëntatie komen ruimtelijke relaties en begrippen voor. En bij tijdsoriëntatie wordt kennis van tijdsbegrippen, dagindelingen, seizoenen e.d. geobserveerd.
Aspecten sociaal-emotionele ontwikkeling	Er zijn vijf ontwikkelingslijnen die in meer of mindere mate ingaan op de sociaal-emotionele ontwikkeling: zelfbeeld, relatie met volwassenen (met name leerkrachten), relatie met andere kinderen, spelontwikkeling en taakgerichtheid en zelfstandigheid. Daarnaast komen ook bij de basiskenmerken en risicofactoren sociaal-emotionele aspecten aan de orde. Zie bij het onderdeel 'inhoud'.
Werkwijze	<p>De leerkracht registreert twee keer per jaar met behulp van de webbased-versie de ontwikkeling van kinderen, zowel voor de basisgegevens (basiskenmerken, betrokkenheid en risicofactoren) als voor de specifieke ontwikkelingslijnen. De leerkracht houdt gedurende een langere periode de observaties bij in het digitale dagboek (tijdens dagelijkse activiteiten). Op basis daarvan wordt de ontwikkeling geregistreerd. Registratie en observatie kunnen eventueel ook op papier genoteerd worden in het volgboekje of dagboekje.</p> <p>Bij de ontwikkelingslijnen worden zeven fasen van een half jaar onderscheiden (van 3.6 tot 7 jaar). Kenmerken van de fase worden opgesomd. Binnen een fase wordt een driepuntsschaal gegeven om het niveau van de ontwikkeling aan te geven. Bij elke observatiemoment wordt met een andere kleur de ontwikkelingslijn ingekleurd: in welke fase bevindt het kind zich en op welk niveau). Ook wordt de kalenderleeftijd van het kind op het moment van observeren genoteerd. Hierdoor wordt duidelijk hoe de ontwikkeling van het kind verloopt en hoe het zich verhoudt t.o.v. de 'gemiddelde' ontwikkeling. Bij elke ontwikkelingslijn is ruimte voor 'vrije' notaties.</p> <p>Bij de basiskenmerken is er keuze tussen een globale aanpak (vierpuntschaal van ++ tot --) en een gedetailleerde aanpak waarbij alle kenmerken afzonderlijk bekeken worden. De betrokkenheid wordt bepaald aan de hand van vijf schaalwaarden. Bij de registratie van risicofactoren wordt een checklist gebruikt.</p>
Aanwijzingen voor normering	Bij de basiskenmerken en de betrokkenheid worden in de handleiding beknopte aanwijzingen gegeven voor het bepalen van het niveau. Bij de beoordeling van eventueel aanwezige risicofactoren kan gebruik worden gemaakt van een globale en een gedetailleerde checklist. Bij de ontwikkelingslijnen moet de leerkracht zelf inschatting maken op basis van kenmerken die bij de verschillende fasen worden gegeven. In de handleiding worden alle fasen uitgebreid en met voorbeelden omschreven. Ook staat vermeld wat geschikte observatiesituaties zijn.
Aanwijzingen voor hulp bij gesignaleerde problemen	In het hoofdstuk 'Plannen vaneen beredeneerd onderwijsaanbod' wordt een lijst gegeven met tien mogelijke hulpvragen. Bijvoorbeeld: vooral behoefte hebben aan duidelijkheid, ordening en structuur; vooral behoefte hebben aan bemoediging en (re-)motivatie; vooral behoefte hebben aan extra aandacht voor de taalontwikkeling. Bij elke vraag worden aandachtspunten en voorbeelden van activiteiten en gedrag van de leerkracht gegeven. In het hoofdstuk ' <i>Kijk!</i> en handelingsgericht werken' wordt ingegaan op het maken van een plan van aanpak voor een individueel kind of voor een hele

	<p>groep. De werkwijze hierbij is geïnspireerd op het handelingsgericht werken. Als input wordt de analyse van de <i>Kijk!</i>-rapporten gebruikt. In hoofdstuk 4 worden hiervoor aanwijzingen gegeven.</p> <p>In de bijlagen zijn drie aanvullende checklists opgenomen: NT2-lijsten; signalen vroegonderkenning dyslexie; signalen van een ontwikkelingsvoorsprong.</p>
Opmerkingen	<p>De afzonderlijk leverbare en aanvullende uitgave <i>Kijk Kies Doe voor kleuters</i> biedt een keuze aan stimulerende activiteiten waarmee leerkrachten een betekenisvol en beredeneerd onderwijsaanbod samenstellen. Kijken naar kinderen is het uitgangspunt: op basis van waarnemingen worden keuzes gemaakt. De basis is hierbij de cyclus: waarnemen, begrijpen, plannen en realiseren van handelingsgericht werken.</p>

DEEL 2A: ANALYSE-RESULTATEN (beschrijvend)

Taal

Domein Mondelinge taalvaardigheid	
woordenschat en woordgebruik	Woordenschat komt beperkt aan de orde in het observatie-instrument: kan vrijwel alle klanken goed uitspreken; praat in goede zinnen en woorden; gevarieerde woordkeus. Uitspraken over het aantal gekende woorden worden niet gedaan. In het handboek staat een aanvullende signaleringslijst tweede taalontwikkeling (onderscheid in vier stadia).
vloeiend en verstaanbaar spreken	Bij de ontwikkelingslijn mondelinge taalontwikkeling wordt ingegaan op het taalniveau van de kinderen rond spreken. Op zesjarige leeftijd kan een kind 'een samenhangend verhaal van meerdere zinnen vertellen; chronologie; logische ordening; gevarieerde woordkeus'. Werkwoordsvervoegingen zijn goed; er is sprake van samengestelde zinnen. Onderscheid tussen taalgebruik in verschillende situaties komt niet aan de orde, net als gebruik van passieve zinnen en het gebruiken van complexe taalfuncties.
luisteren	Doelen rond luisteren komen in drie ontwikkelingslijnen aan de orde: onthoudt tweevoudige opdrachten en voert ze uit (auditieve waarneming); verwerkt informatie en brengt mondeling verslag uit; luister en vat samen (mondelinge taalontwikkeling); vertelt een voorgelezen verhaal na (beginnende geletterdheid). Het luisteren naar gesproken teksten via de media is niet aangetroffen.
gesprekjes voeren	Rond het voeren van gesprekjes zijn de volgende doelen aangetroffen: neemt initiatief tot interactie; vertelt een eigen verhaal. Gespreksregels en het beantwoorden van vragen komen niet aan bod in het instrument.
mening uiten en vragen stellen	Mening verwoorden komt alleen in de scorelijst basiskenmerken summier voor: geeft bij het bespreken van een werkje zijn eigen mening. Vragen stellen en hulp in roepen komen niet aan de orde.
Domein Ontluikende en beginnende geletterdheid	
leesplezier	Leesplezier is een observatiepunt bij de beginnende geletterdheid: beleeft zichtbaar plezier aan voorlezen, rijmpjes en boeken.
oriëntatie op boek en verhaal	Doelen rond oriëntatie op boek en verhaal komen voor een deel aan bod. Het navertellen van een verhaal wel; het naspelen niet. De structuur van een verhaal staat aangegeven in de observatielijst; de structuur van een boek (leeswijze; begin en einde; informatie op voor- en achterkant) niet. Deze laatste zaken komen overigens wel in de handleiding bij de toelichting op de ontwikkelingslijn beginnende geletterdheid aan de orde.
oriëntatie op geschreven taal	Alle doelen komen aan de orde bij de ontwikkelingslijn beginnende geletterdheid.
fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe	Een deel van de doelen zijn aangetroffen bij de ontwikkelingslijn auditieve waarneming: Vermeld staat: hoort verschil tussen woorden die op elkaar lijken (reus-neus), kan met eenvoudige woorden rijmen, voegt klanken van eenlettergrepige woorden samen; kan lettergrepen van woorden klappen. Bij beginnende geletterdheid staat onder meer aangegeven: herkent en benoemt enkele letters (5 tot 16 letters); maakt en leest woorden die nog niet eerder gezien zijn.
Domein Taalbeschouwing	
algemeen	Taalbeschouwing komt niet aan de orde in het instrument.

Rekenen

Domein Getallen	
omgaan met de telrij	In het instrument komen bijna alle doelen rond omgaan met de telrij voor. Alleen gaat het instrument bij het terugtellen uit van getallen tot zes.
omgaan met hoeveelheden	Voor alle rekendoelen geldt dat het instrument over het algemeen uit gaat van hoeveelheden tot en met 10 (resultatief en verkort tellen, representeren, splitsen). Bij het kennen van hoeveelheidsbegrippen komen de begrippen meer, minder, evenveel, meeste, minste, erbij, eraf, samen en niets aan de orde. Beeldgrafieken komen niet voor..
omgaan met getallen	In het instrument staat aangegeven dat kinderen de getallen tot en met 10 en 20 kunnen lezen en schrijven. Hoeveelheden tot en met 10 worden gekoppeld aan getalsymbolen.
Domein Meten	
algemeen	Aspecten van meten komen aan de orde bij de ontwikkelingslijn logisch denken. Hierbij worden alle grootheden genoemd, met uitzondering van geld en omtrek. In de handleiding komen de onderdelen classificeren en seriëren in de toelichtende tekst uitgebreid aan de orde.
lengte, omtrek en oppervlakte	De begrippen lengte en oppervlakte komen wel aan de orde; omtrek niet. Aangegeven wordt dat kinderen kunnen meten met een natuurlijke maat. Dit wordt niet nader gespecificeerd naar grootheden of naar manier van meten. Begrippen worden beperkt genoemd: lang-kort, dik-dun, groot-klein.
inhoud	In het instrument komen twee doelen rond Inhoud voor: ordent op grond van één concreet waarneembaar kenmerk; brengt door middel van passen en meten rangorde aan. De bijhorende begrippen komen niet expliciet in het instrument aan de orde.
gewicht	De bij inhoud genoemde doelen hebben in het instrument ook betrekking op gewicht. Het werken met een balans, de begrippen rond gewicht en het redeneren over gewichten in eenvoudige probleem situaties zijn niet teruggevonden.
geld	Geld komt niet aan de orde in het instrument.
tijd	In het instrument is een ontwikkelingslijn tijdsoriëntatie opgenomen. Hierbij komen aspecten van de dag-, week- en jaarritme aan de orde. Zoals de dagen van de week, begrippen om eigen ervaringen naar tijd in te delen, herkennen van seizoenen op afbeeldingen en het aflezen van hele uren aan de stand van de wijzers.
Domein Meetkunde	
oriënteren en lokaliseren	Bij ruimtelijke oriëntatie komt het omgaan met meetkundige begrippen aan de orde: voor, achter, naast, in, op, boven en onder. En ook het actief gebruiken van links en rechts. Kinderen kunnen de plaats van voorwerpen beschrijven t.o.v. zichzelf of andere voorwerpen. Het beschrijven van routes wordt genoemd maar niet nader aangeduid. Het lezen van plattegronden komt voor, het tekenen ervan niet.
construeren	Aangegeven wordt dat kinderen geometrische figuren kunnen benoemen maar deze worden niet met name genoemd. In het instrument wordt als doel vermeld dat de kinderen alle kleuren en kleurnuances actief en passief kunnen benoemen. In het handboek staan de verschillende stadia van bouwen met blokken beschreven. Dit komt in het observatie-instrument niet terug.
opereren met vormen en figuren	Het kunnen maken van mozaïekfiguren wordt als doel aangegeven. Verdere doelen rond het opereren met vormen en figuren komen niet aan de orde.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Domein Zelfbeeld/ Ontwikkeling van identiteit	In het instrument is een ontwikkelingslijn 'zelfbeeld' opgenomen. Daarin staat aangegeven dat kinderen begrijpen dat ze een eigen 'ik' zijn en dat ze concrete verschillen zien tussen zichzelf en de ander. Kind kan meerdere emoties bij zichzelf benoemen en meerdere aspecten van het eigen gedrag onderscheiden. Het heeft controle over het eigen gedrag (leeftijd 6-6,5 jaar). Het zelfbeeld wordt met de jaren reëler.
Domein Ontwikkeling van zelfstandigheid	Bij de ontwikkelingslijn 'taakgerichtheid en zelfstandigheid' staan de volgende ijkpunten: voert een taak geheel zelfstandig uit; toont taakbesef en doorzettingsvermogen. De scorelijst 'vrij zijn van emotionele belemmeringen' gaat in op het goed kunnen handhaven in de groep (voelt zich veilig in een grote of kleine groep; durft keuzes te maken; begint uit zichzelf met een activiteit; is open in contact met de leraar en met andere kinderen; in de groep thuis, durf zichzelf te tonen). Ook het geven van de eigen mening komt hierbij aan de orde. Bij de basiskenmerken is ook een specifieke scorelijst voor 'zelfvertrouwen hebben' opgenomen. In het instrument is geen aandacht voor zelfredzaamheid.
Domein Sociaal gedrag/ ontwikkeling van sociale vaardigheid	Sociaal gedrag komt aan bod bij de ontwikkelingslijnen 'relatie met volwassenen' en 'relatie met andere kinderen'. Hierbij wordt ingegaan op het contact maken, het rekening houden met anderen en het samenspelen. Het hebben van vertrouwen in anderen komt niet expliciet aan de orde; wel het nemen van initiatief tot contact en het sluiten van vriendschappen. Het omgaan met regels komt aan de orde bij het 'houden aan spelregels'. In het handboek wordt bij het omschrijven van de leeftijdskenmerken rond sociaal gedrag wel aangegeven dat kinderen elkaar complimenten geven (bewondering) maar in het instrument is dit niet uitgewerkt.
Domein Werkhouding en concentratie	In de scorelijsten 'nieuwsgierig en ondernemend zijn' en 'zelfvertrouwen' gaan een aantal items over het plezier hebben in een taak. Ook het omgaan met mislukkingen komt hier voor. Het gericht stellen van vragen is niet aangetroffen.

DEEL 2B: ANALYSE-RESULTATEN (tabel)

- = aanwezig
- ▣ = gedeeltelijk aanwezig
- = niet aanwezig
- n.v.t. = niet van toepassing

Taal

Het kind ...		
Domein Mondelinge taalvaardigheid		
woordenschat en woordgebruik	beheerst het Nederlandse klanksysteem	■
	heeft een passieve woordenschat van gemiddeld 7000 woorden	□
	heeft een actieve woordenschat van gemiddeld 3500 woorden	□
	gebruikt een nieuw geleerd woord in een andere situatie	□
	gebruikt steeds meer verschillende en complexere woorden	▣
	betekenisgrenzen worden scherper	□
	kent het verschil tussen enkel- en meervoudsvormen en kan dit interpreteren	□
	begrijpt ontkenning	□
vloeiend en verstaanbaar vertellen	omschrijving taalniveau	■
	begrijpt en gebruikt steeds meer verschillende werkwoordsvervoegingen	■
	kan een plotstructuur redelijk verwoorden	■
	maakt samengestelde zinnen	■
	maakt gebruik van uitbreidingen en vraaggesprekken	■
	vertelt over gebeurtenissen in het verleden en trekt daarbij conclusies	□
	houdt steeds meer rekening met mentale staat van anderen	■
	maakt beter onderscheid tussen welk taalgebruik in verschillende situaties	□

Het kind ...		
	heeft nog moeite met het leggen van logische verbanden	■
	heeft nog veel moeite met passieve zinnen	□
	vertelt uitvoerig en samenhangend over wat hij gedaan of meegemaakt heeft	■
	benoemt en beschrijft alledaagse aspecten, zoals mensen, plaatsen en dingen met gebruik van complexe zinsconstructies	■
	beschrijft een aantal veel voorkomende handelingen met gebruik van complexe zinsconstructies	■
	gebruikt complexe taalfuncties als redeneren en concluderen	□
luisteren	kan meervoudige instructie en mededelingen begrijpen en uitvoeren	■
	luistert naar een op de leeftijd afgestemd verhaal en begrijpt het verhaal of de informatieve tekst	■
	luistert naar een op de leeftijd afgestemde radio/televisiefragment/gesproken tekst op internet	□
	laat zien dat hij naar een ander luistert en geeft gepaste feedback	□
gesprekjes voeren	kan op eigen initiatief een gesprek beginnen met de leerkracht en een ander kind	■
	kent en handelt naar gespreksregels	□
	kan op communicatief adequate wijze spontaan vertellen over onderwerpen die hem bezighouden	■
	geeft gepast antwoord op vragen van de leidster of ander kind	□
	hoe, waarmee, wanneer, etc. vragen	□
	denkvragen	□
	tegendeelvragen	□
	keuzevragen (kiezen tussen meerdere en complexere situaties)	□
	indirecte vragen	□
reflectieve vragen	□	

Het kind ...		
mening uiten en vragen stellen	kan zijn mening verwoorden, o.a. door gebruik van 'ik vind' zinnen	☒
	stelt vragen en gebruikt vraagzinnen om ergens meer over te weten te komen	☐
	kan op een gepaste wijze de hulp van anderen inroepen	☐
Domein Ontluikende en beginnende geletterdheid		
leesplezier	toont zijn plezier in het voorlezen van boeken	☒
	leeft mee met personages in op de leeftijd afgestemde prentenboeken	☐
	kan uitleggen hoe een personage zich voelt	☐
	uit zijn gevoelens/mening over een voorgelezen verhaal of rijmpje, zoals leuk, grappig of stom	☐
oriëntatie op boek en verhaal	begrijpt dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen	☒
	weet dat een boek gelezen wordt van voor naar achter, een bladzijde van boven naar beneden, en regels van links naar rechts	☐
	weet dat verhalen een opbouw hebben en dat een boek een begin en einde heeft	☒
	weet dat de voor- en achterkant van het boek informatie over de inhoud geven	☐
	kan een op de leeftijd afgestemd voorgelezen verhaal navertellen, met of zonder behulp van illustraties	☒
	kan een voorgelezen verhaal naspelen met behulp van aanwijzingen van de leerkracht	☐
oriëntatie op geschreven taal	weet dat tekens gebruikt worden om iets te vertellen of leren	☒
	weet dat je briefjes, boeken, tijdschriften, etc. kan lezen om iets te weten te komen	☒
	weet dat je iets op kan schrijven (op papier of op de computer) als je iets wilt vertellen	☒
	weet wanneer er sprake is van 'lezen' en 'schrijven' en kan 'lezen' en 'schrijven' van elkaar onderscheiden	☒

Het kind ...		
	herkent en benoemt (enkele) letters, bijvoorbeeld de eigen naam	■
	schrijft tekens die op letters (beginnen) te lijken	■
fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe	kan betekenisonderscheidende klanken (fonemen) in woorden onderscheiden	■
	doet mee met woord-/klankspelletjes	■
	weet dat letters met klanken corresponderen	■
	herkent en gebruikt rijmwoorden	■
	is gemotiveerd om de betekenis van geschreven taal te achterhalen	■
Domein Taalbeschouwing		
algemeen	reflecteert op eigen taalgebruik en dat van anderen	☐
	verbetert eigen taalgebruik	☐
	praat (in kringgesprek) over taal en praten	☐

Rekenen

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
Domein Getallen		
omgaan met de telrij	de telrij (akoestisch) kunnen opzeggen tot en met tenminste 20	■
	vanuit verschillende getallen tot 20 kunnen verder tellen en vanuit getallen tot tien kunnen terugtellen	□
	herkennen en gebruiken van rangtelwoorden tot en met tenminste 10	■
	kunnen omgaan (met de betekenis van) 'nul' in telrij situaties	■
	kunnen redeneren over de telrij in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties	■
omgaan met hoeveelheden	hoeveelheden tot tenminste 12 (resultatief) globaal kunnen schatten en tellen (resultatief) én kunnen weergeven (neerleggen, tekenen)	□
	hoeveelheden tot tenminste 12 kunnen vergelijken en ordenen op 'meer', minder', 'evenveel', 'meeste', 'minste'	■
	hoeveelheidbegrippen zowel kunnen herkennen als actief toepassen: meer, minder, evenveel, meeste, minste, veel, weinig, erbij, eraf, samen, niets, alles, laatste, eerste, tweede, derde	□
	kleine getalpatronen tot tenminste 6 kunnen herkennen, zonder tellen door gebruik te maken van patronen en structuren	■
	verkort kunnen tellen van hoeveelheden tot tenminste 12 door gebruik te maken van patronen en structuren (handen, dobbelsteenpatronen)	□
	eenvoudige optel- en aftrekproblemen in dagelijkse contexten (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 12	■
	eenvoudige splitsproblemen kunnen oplossen onder 10	■
	eenvoudige verdeelsituaties (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 12 en kunnen vertellen wat het resultaat is	□
	hoeveelheden tot en met tenminste 10 kunnen representeren met bijvoorbeeld vingers, streepjes, stippen	■
hoeveelheden tot en met tenminste 12 kunnen representeren in een beeldgrafiek en kunnen interpreteren	□	

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	kunnen redeneren over hoeveelheden in eenvoudige betekenisvolle probleem/conflictsituaties	■
omgaan met getallen	getalsymbolen kunnen herkennen van 0 tot en met 10	■
	de volgorde van de getalsymbolen in de getallenrij tot 10 herkennen en kunnen leggen (niet schrijven)	■
	getalsymbolen, telwoorden en hoeveelheden kunnen koppelen tot en met tenminste 10	■
	hoeveelheden tot en met tenminste 10 kunnen representeren met een getalsymbool en omgekeerd: bij een getalsymbool tot en met tenminste 10 de hoeveelheid kunnen weergeven	■
	kunnen redeneren over de getallen in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties	□
Domein Meten		
algemeen	verschillende grootheden kunnen onderscheiden en in (eenvoudige) betekenisvolle situaties herkennen en gebruiken (lengte, omtrek, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd, geld)	■
	voorwerpen kunnen sorteren (classificeren) op basis van verschillende eigenschappen (lengte, dikte, oppervlakte, inhoud/omvang, gewicht, tijdsduur, waarde, kleur) en kunnen uitleggen om welke eigenschap(pen) het gaat	■
	kunnen redeneren over verschillende grootheden in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (bijvoorbeeld over het begrip 'groot' en de verschillende betekenissen ervan)	■
	kunnen aflezen van verschillende eenvoudige grafische voorstellingen, zoals een cirkel waarin de dagindeling wordt aangegeven of een staafgrafiek waarin lengtes van kinderen zijn afgebeeld met stroken: wie is langer, wie is korter? Hoe zie je dat?	□
lengte, omtrek en oppervlakte	objecten kunnen vergelijken en ordenen naar lengte, omtrek en oppervlakte op verschillende manieren: op het oog, via direct meten (naast elkaar houden, op elkaar leggen) of indirect meten (met een natuurlijke maat: stap, voet, touwtje(s), hokjes tellen), hand, strook; blaadje papier, meetlat	■
	weten dat eerlijk meten (één maat gebruiken) voorwaarde is voor vergelijken, ordenen en meten (van lengte, omtrek, oppervlakte) via	□

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	afpassen en kunnen uitleggen waarom dit zo is	
	kunnen meten met een betekenisvolle maat van: <ul style="list-style-type: none"> • lengte met bijvoorbeeld stappen, voeten, meterstrook/stroken • oppervlakte met bijvoorbeeld blaadjes papier, tegels en het resultaat via tellen vaststellen 	☒
	begrijpen en kunnen uitvoeren van herhaald afpassen met één voorwerp, bij tekort aan materiaal (één strook, meetlat of velletje papier meer keren achter/naast elkaar leggen)	☐
	begrijpen met betrekking tot lengte, omtrek en oppervlakte herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle eenvoudige situaties: <ul style="list-style-type: none"> • lang, langer, langst(e); kort, korter kortst(e); • groot, groter, grootst(e); klein, kleine, kleinst(e); • dik, dikker, dikst(e); dun, dunner, dunst(e); • hoog, hoger, hoogst(e); laag, lager, laagst(e); • breed, breder; smal, smaller; • (er) omheen 	☒
	kunnen redeneren over lengte, omtrek, en oppervlakte in eenvoudige probleem- en conflictsituaties	☐
inhoud	inhouden zowel in de betekenis van 'wat er in zit' als 'wat er in kan' kunnen vergelijken en ordenen op verschillende manieren: op het oog, via overgieten, via afpassen of uitscheppen met een natuurlijke maat zoals een bakje, beker of fles	☒
	kunnen meten van een inhoud met een betekenisvolle maat zoals beker, kopje, fles of litermaat of blokken/pakken en het resultaat via tellen (globaal en precies) vaststellen	☒
	begrijpen rond inhoud herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle situaties en tegenstellingen gebruiken: vol, voller, volst(e), leeg, veel, weinig, meer, meest(e), minder, minst(e), evenveel	☒
	kunnen redeneren over inhouden in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (waarom kan er in een lange fles toch minder water zitten dan in een kortere fles?)	☐
gewicht	voorwerpen die in gewicht verschillen, kunnen vergelijken en ordenen naar gewicht op verschillende manieren: op het oog, op de hand, met een balans (wip-principe)	☒

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	conclusies kunnen trekken uit de stand van de balans bij het wegen van twee voorwerpen	☐
	begrippen rond gewicht herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle eenvoudige situaties en in tegenstellingen: zwaar, zwaarder, zwaarst(e), licht, lichter, lichtst(e), even zwaar/licht	☐
	begrijpen dat gewicht niet een op een samenvalt met omvang of lengte of grootte (zwaarder betekent niet altijd langer, groter en omgekeerd)	☐
	kunnen redeneren over gewichten in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (is iets dat groter is, ook altijd zwaarder?)	☐
geld	begrijpen en kunnen uitleggen hoe het systeem van kopen en betalen in elkaar zit aan de hand van eenvoudige winkelsituaties en sparen	☐
	begrippen herkennen en kunnen gebruiken in de context van geld: duur, duurder, duurst(e), goedkoop, goedkoper, goedkoopst(e), euro, munten, waarde	☐
	gepast kunnen betalen van voorwerpen/bedragen onder 10 euro (in hele euro's) met munten van 1 en 2 euro en bedragen met munten van 1 en 2 euro kunnen vaststellen	☐
	begrijpen dat verschillende munten en briefjes verschillende waarden hebben en begrijpen dat twee munten samen toch minder van waarde kunnen zijn dan één munt	☐
tijd	het dagritme herkennen als cyclisch tijdsproces en de volgorde in de dagindeling (ochtend, middag, avond, nacht) kunnen benoemen	■
	de dagen van de week kunnen benoemen in de goede volgorde	■
	weten dat het jaar ook een terugkerend ritme heeft, en daarbij enkele namen van maanden kennen en de namen van seizoenen	■
	weten dat tijd ook lineair verstrijkt: de tijd gaat steeds door, we worden ouder, gebeurtenissen zijn steeds langer geleden, komen steeds dichterbij	☐
	tijdsbegrippen herkennen in betekenisvolle, dagelijkse situaties en de begrippen correct kunnen gebruiken: <ul style="list-style-type: none"> • dag, nacht, ochtend, middag, avond • vandaag, gisteren, morgen, morgenvroeg, gisteravond • vroeg, vroeger, laat, later, eerder, nu, toen, straks, lang, kort, 	■

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	even, snel	
	gebeurtenissen in de goede volgorde kunnen beschrijven en rangschikken (met foto's, met woorden) en kunnen uitleggen van deze volgorde	☐
	weten hoe je aan instrumenten als zandloper, kaars, druppende kraan, tellen, wijzers op de klok kunt zien dat er tijd verstrijkt en dit kunnen uitleggen	☐
	functie van de klok kennen en kunnen aflezen van hele uren op een digitale klok en op een klok met wijzers	☒
	weten dat je tijd verschillend kunt beleven: soms duurt iets heel lang (wachten) en soms is het zo voorbij (buiten spelen); inzien dat het beleven van tijd subjectief is	☒
Domein Meetkunde		
oriënteren en lokaliseren	herkennen (passief gebruik) en kunnen gebruiken (actief) van meetkundige begrippen: voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij, veraf	☒
	herkennen (passief gebruik) van meetkundige begrippen: links, rechts, tegenover, tussen	☒
	voorwerpen/situaties/locaties (die niet te zien zijn) met kenmerken en details kunnen beschrijven door er een visuele voorstelling van te maken	☐
	de plaats van objecten ten opzichte van zichzelf kunnen beschrijven en omgekeerd met behulp van meetkundige begrippen (de bal ligt achter mij; ik sta voor de deur)	☒
	de plaats van voorwerpen ten opzichte van elkaar kunnen beschrijven met behulp van meetkundige begrippen (de bal ligt bovenop de kast)	☒
	kunnen volgen van een beschrijving met herkenningspunten (hoek, brievenbus, poppenhoek, kopieermachine) en meetkundige begrippen (voor, na, rechts, links, tegenover) van een route in de directe omgeving (in de school van het lokaal naar de voordeur, van de school naar de kerk)	☐
	eenvoudige routes kunnen beschrijven in de directe omgeving en daarbij gebruik maken van herkenningspunten (kerk, winkel, speelplein, brievenbus) en meetkundige begrippen (voor, na, verder,	☒

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	rechtdoor)	
	eenvoudige plattegronden (bijvoorbeeld van de klas) kunnen lezen, kunnen tekenen en kunnen toelichten	■
	kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige problemen/ conflictsituaties rond oriënteren en lokaliseren	□
construeren	bouwwerkjes/constructies die als voorbeeld gebouwd zijn, kunnen nabouwen (bijvoorbeeld blokkenbouwsel, railsparcours, duplo- of legofiguur)	■
	eenvoudige bouwwerkjes (bijvoorbeeld blokkenbouwsel, railsparcours, duplo- of legofiguur) vanaf een tekening/foto kunnen nabouwen	■
	kunnen bouwen van een constructie op basis van aanwijzingen in een stappenplan/handleiding (bijvoorbeeld met blokken, Lego, K'nex, Magnetics)	■
	kunnen bouwen op basis van mondelinge aanwijzingen met behulp van meetkundige begrippen (bijvoorbeeld: maak een stapel van twee blokjes; zet links daarvan een blokje; zet ervoor een stapel van drie blokjes)	□
	kennen en kunnen benoemen van de namen van meetkundige figuren: cirkel, driehoek, vierkant, rechthoek, bol, kubus	■
	verschillen kunnen beschrijven tussen de verschillende meetkundige figuren: cirkel, driehoek, vierkant, rechthoek, bol, kubus	■
	kennen en kunnen benoemen van de basiskleuren (rood, blauw, geel, groen), zwart, wit, oranje, paars, roze, grijs	■
	kunnen sorteren van voorwerpen op minimaal twee kenmerken (bijvoorbeeld met Logiblocks: zoek alle rode vierkanten; alle dikke driehoeken)	■
	kunnen navouwen van een vouwwerk dat wordt aangegeven met een vouwreeks van slechts enkele stappen (bijvoorbeeld een vliegtuigje/hoedje)	□
	bij het vouwen passief kunnen gebruiken van (meetkundige) begrippen: recht, schuin, dubbel, lijn, hoek, punt	□
kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige	□	

Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot...		
	problemen/conflictsituaties rond bouwen en construeren	
opereren met vormen en figuren	eenvoudige opdrachten kunnen uitvoeren met zon en schaduw (je schaduw kleiner/groter/langer maken, laten verdwijnen) en hierover kunnen redeneren (wat moet je doen om ...; wat gebeurt er als ...)	☐
	eenvoudige opdrachten kunnen uitvoeren met een spiegeltje (iets laten zien in een spiegel, figuren verdubbelen, vervormen) en hierover kunnen redeneren (wat gebeurt er als ...; hoe kun je ...; wat moet je doen om ...)	☐
	meetkundige patronen kunnen namaken (kralenketting, mozaïek, kralenplank, tegelplein)	☒
	in patronen de regelmaat kunnen herkennen, kunnen uitleggen en deze kunnen voortzetten (tekenen, rijgen, kleuren, met mozaïek of kralenplank, bouwen)	☐
	patroon met regelmaat kunnen ontwikkelen en hierover kunnen redeneren	☐
	kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige problemen/conflictsituaties rond opereren met vormen en figuren	☐

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Het kind...		
Domein Zelfbeeld/ Ontwikkeling van identiteit	heeft kennis van zichzelf	■
	heeft kennis van de ander	■
	ervaart de verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de andere kinderen in de groep	■
	kan gevoelens onder woorden brengen	■
	kent zijn/haar eigen emoties	■
	kan zijn/haar emoties beheersen	■
Domein Ontwikkeling van zelfstandigheid	kan zich handhaven binnen de eigen groep	■
	heeft vertrouwen in zijn/ haar eigen kunnen	■
	kan zijn mening geven	■
	vraagt iemand anders om hulp	■
	kan zelfstandig taken uitvoeren	■
	staat stil bij wat hij/zij al kan	■
	kan zich zelf redden	□
	ruimt zelfstandig (spel)materialen op	□
Domein Sociaal gedrag/ ontwikkeling van sociale vaardigheid	zoekt contact met anderen	■
	heeft vertrouwen in de ander	■
	kan met andere kinderen spelen	■
	werkt samen met andere kinderen aan een gezamenlijke opdracht	□
	merkt of en wanneer een ander kind hulp nodig heeft	□
	biedt hulp aan/ kan anderen helpen	■
	leert wat afspraken en regels zijn	■

Het kind...		
	leert welke regels er zijn en hoe zich daaraan te houden	■
	past zich aan bij nieuwe situaties	■
	houdt rekening met gevoelens en wensen van anderen	■
	kent de emoties en gevoelens van andere kinderen en kan die interpreteren	■
	toont bewondering voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden	□
	kent de sterke en zwakke punten van een ander	□
	ervaart dat er door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan die je samen kunt oplossen	□
Domein Werkhouding en concentratie	kan gericht vragen stellen	□
	heeft plezier in de taak	■
	is in staat om iets af te maken	■
	zet door wanneer iets niet direct lukt	■
	voert zelfstandig opdrachten uit	■

Reactie uitgever	
-------------------------	--

